

כנס לכבוד פרישתו של השופט יוסף אלרון מכס השיפוט
"המשפט הפלילי בחיי המעשה"

נובמבר 2025

דברי סיכום

השופט בדימוס יוסף אלרון - שופט בית המשפט העליון

ערב טוב,

תודה לשופט בית המשפט העליון, חברי, השופט אלכס שטיין, שהגה,
יזם, וארגן את הערב הזה והיה למעשה הרוח החיה מאחורי האירוע,
תוך שהפתיע אותי לפני מספר שבועות בדבר היוזמה שלו לארגון
הכנס.

תודה לפרופ' הדר דנציג-רוזנברג וכן לפקולטה למשפטים
באוניברסיטת בר אילן ולדיקנית פרופ' מיכל אלברשטיין.

כמו כן אבקש להודות לכל הדוברים שנטלו חלק במושבנים, ולכולכם,
אורחים יקרים, שבאתם היום וכיבדתם אותי בנוכחותכם.

אפתח בדברים שכתבתי בראשית כהונתי כשופט בבית משפט השלום
בחיפה:

"שופט בשר ודם אנוכי ולא בוחן כליות ולב,
שופט המבקש לרדת לחקר האמת, על-פי
מבחני ההגיון, השכל הישר, ניסיון החיים
ועוד מבחנים אשר לימדוני מורי ההלכה
והמשפט. לעיתים, עם כל הרצון להגיע לחקר
האמת, יגבר הספק אצל היושב בדין, שמא
למרות הכול לא נתבררו העובדות לאשורן
וכהווייתן, כדברי הכתוב: 'כי-תמול אנחנו
ולא נדע כי צל ימינו עלי-ארץ' (איוב, ח, ט
[א])" (ת"פ (חיפה) 5976/01 מדינת ישראל נ'
טאהא, תשסב(3) 527 493 (2003)).

התלבטתי מה לומר על קצה המזלג ברוח נושא הכנס, לאחר שסיימתי
קרוב לשלושים ושתיים שנות כהונה כשופט בכל הערכאות
השיפוטיות, ואשר יבטא ולו במעט תקופה כה ארוכה, משמעותית
ומאתגרת זו.

תוך כדי כך, נזכרתי בשאלה שנשאלתי לפני כשבוע על ידי שופטת בית
משפט מחוזי – כיצד למרות העיסוק בתיקים פליליים קשים, מורכבים
בעייתיים, אשר היו לעיתים בעלי פרופיל תקשורתי גבוה – עשית זאת
בקור רוח ובשקט נפשי?

המענה לשאלה זו, דורש התייחסות קצרה מנקודת מבטי למשמעות
המשפט הפלילי בחיי המעשה בהווה ובמבט מסוים לעתיד. מתוך
נקודת מבט זו, אתייחס בקצרה בהמשך דבריי לרפורמה בעבירות
ההמתה וליישומה עד עתה.

אבי המנוח נהג לרכוש לביתנו עיתון מידי יום וזכורים לי בתור ילד הסיקורים העיתונאיים של משפטים פליליים אותם קראתי בעניין רב. ייתכן שכבר כאן נזרעו זרעי לימוד המשפטים והעיסוק במשפט הפלילי אצלי.

לימים, המשפט הפלילי היווה עבורי את התגלמות העשייה בשדה המשפט.

כפי שאמרתי בטקס הפרישה בבית המשפט העליון, עשייתי בתחום הפלילי ניצבה על ארבעה אדנים:

1. בחינה דקדקנית של התשתית הראייתית ועמידה איתנה על דרישת ההוכחה מעבר לספק סביר.

2. הקפדה בלתי מתפשרת על זכויות חשודים ונאשמים.

3. מיצוי הדין עם הפוגעים בערכיה המקודשים ביותר של החברה הישראלית.

4. הצבה מתמדת של קורבן העבירה במוקד ההליך הפלילי.

נאמר לא אחת כי כל אדם הוא תבנית נוף מולדתו. כך יסודות אלו, המושתתים על ערכי הצדק והאמת, התגבשו בעשייתי השיפוטית על בסיס תקופת ילדותי והחינוך שרכשתי בבית הוריי ובהמשך דרכי המקצועית כסנגור במשפט הפלילי.

ההליכה בראי אותם עקרונות שמניתי היוותה עבורי את הגשר ליצירת אמון כשופט הן מצד התביעה, הן מצד החשודים והנאשמים, ומידה רבה של אמון באופן בו דנתי בהליכים הפליליים שבאו בפניי בערכאות השונות.

בין אותם עקרונות שמניתי אבקש להרחיב את הדיבור על הדרישה לבחינה דקדקנית של התשתית הראייתית, בראי חובת ההוכחה של דרישה מעבר לספק סביר.

לכל אורך שנות כהונתי כשופט, סברתי שעל השופט להכיר את הראיות בתיק לפני ולפנים ולא פחות טוב מהצדדים שמופיעים בפניו. בתוך כך עליו לצפות בחקירות המצולמות, סרטוני העימותים, לצפות במצלמות האבטחה, חוות דעת המומחים ועוד.

למרות ההלכה לפיה ערכאת הערעור אינה מתערבת בממצאי עובדה ומהימנות, המשכתי ללכת בזהירות וקפדנות בדרך זו, וכך לעיתים מצאתי להתערב דווקא במה שנעדר מפסק הדין ולא על מה שנמצא בו.

דרישת ההוכחה בהליך הפלילי מעבר לספק סביר – היא זו שהיוותה אבן דרך מרכזית בעבודתי השיפוטית. וזאת לא בכדי, והרי החשש מפני הרשעת חפים מפשע הביא את המחוקק לקבוע בסעיף 34כב(א) לחוק העונשין את הדברים הבאים: "לא יישא אדם באחריות פלילית לעבירה אלא אם כן היא הוכחה מעבר לספק סביר".

ניתן לקרוא בפסקי הדין שניתנו על ידי בבית המשפט העליון, אזכורים רבים של פסקי הדין שניתנו על ידי בערכאות הדיוניות, ללמדך על הקו העקבי בו נהגתי כשופט.

כדוגמא לחשיבות שראיתי לחובה להוכיח את אשמתו של נאשם מעבר לספק סביר ועל החשיבות שבהגנה על זכויות נאשמים, אפנה לפסק דיני בעניין אלמלח.

באותו מקרה, נשללה ליבת הזכות להליך הוגן, נוכח קיומו של מחדל בוטה וחמור בעבודת התביעה משלא הועברה תוצאת בדיקת סם למערער.

*** מתן החלטה המורה על אי מתן הכרעת דין: העברת חומר שנמנע מהסנגוריה: מתן אפשרות להשיב בדוכן העדים עדים שהעידו והזמנת עדים ומומחים אחרים.**

המערער בתיק זה הורשע בעבירות אינוס בבית המשפט המחוזי ונדון לעשר שנות מאסר.

בפסק דיני שהורה על זיכוי ציינתי כדלקמן:

"מיצוי הדין עם נאשמים חייב להיעשות בעקבות הליך פלילי הוגן וראוי ותוך הקפדה על זכויות הנאשם. הרשעה בעקבות הליך אשר אינו מקיים דרישה בסיסית זו, חותרת תחת אינטרס גילוי האמת ומעצימה את החשש מפני הרשעת חפים מפשע. הרשעה שכזו, תוך פגיעה כה קשה בזכויות נאשם, אף אינה מקדמת את האינטרס הציבורי או את אמון הציבור בהליך הפלילי" (שם, פסקה 168).

הליכתי השיפוטית בשבילי עקרון זה ואחרים אותם מניתי, כמו גם התייחסות מכבדת ומכובדת לבאי כוח הצדדים והנאשמים, נעשו לכל אורך הדרך תוך ניהול דיון ענייני, מאופק, סבלני באופן שמבטא רגישות לכל הצדדים הנוגעים בדבר, והוא שמגן לשיטתי על אמון הציבור במערכת המשפט.

אנו מצויים היום בתקופה קשה למערכת בתי המשפט ולראייה ביקורתית של הציבור, התקשורת, ומציאות שבה הפשיעה גואה ונמצאת בשיאה ועל כך לא יכול להיות חולק.

נדמה שהציבור אינו רואה את ההתגייסות הנדרשת ואף לא את הנחישות המתבקשת לנוכח תופעת העבריינות המתגברת, תוך שהציפייה להתנהלות דיונית מהירה יותר, ענישה אשר תמלא את דרישת הדין בדבר גמול והלימה לעבריינות החמורה. כדוגמא לכך, המאבק במשפחות הפשע ותופעת דמי החסות והנשק. עבירות אשר מערערות את ביטחוננו האישי של הפרט, ובעתיד מהוות סכנה לביטחונה הלאומי של מדינת ישראל.

במסגרת זו, לא ניתן להתעלם מהמתרחש במגזר הערבי, וזעקת הציבור למענה לבלימת הפשיעה הגובה את חייהן של נשים, ילדים, צעירים ומבוגרים, נדמה שאינה נענית במידה מספקת.

אמנם מערכת בתי המשפט אינה השחקן הראשי והמרכזי במאבק בתופעה, ולמרות זאת חיצונית הביקורת מופנים בעיקרם לבתי המשפט ונכון יהיה אם נמלא חלקנו נאמנה לסייע במיגורה.

לעניין הרפורמה בעבירות ההמתה,

הרפורמה בעבירות ההמתה חוללה שינוי ניכר בעבירות ההמתה בדין הישראלי. כתוצאה מכך, בתי המשפט נדרשו לסוגיות פרשניות רבות כמו גם לעיצוב זהיר ועדין של מדיניות הענישה בעבירות אלו. עם היכנסה לתוקף של הרפורמה, הנשיאה חיות ביקשה ממני לערוך ימי עיון לשופטי בתי המשפט המחוזיים הדנים בעבירות ההמתה בשנים 2019 ו-2021.

כחלק מיישומה של הרפורמה ושמיעת הערעורים בתיקי ההמתה למיניהם בבית המשפט העליון, סברתי שיש לתת קדימות ודחיפות במתן פסקי הדין בסמוך לשמיעת הערעורים על מנת ליתן לבתי המשפט המחוזיים קווים מנחים לדיון בעבירות אלו, וכך נהגתי.

באשר לספר בעבירות ההמתה – שנושאו היו את חלקו השני של הכנס, אומר שתקוותי היא שהוא יהווה נדבך בהעמקת ההבנה של אחת הסוגיות הרגישות והמורכבות ביותר במשפט הפלילי.

מעבר לסקירת ההתפתחות ההיסטורית וההבחנות בין סוגי עבירות ההמתה, הוא מוביל את הקורא לכיצד בתי המשפט מפרשים ומיישמים בפועל את הרפורמה. גלום בו חיבור בין "המשפט היבש" לבין הממד המוסרי, בין עקרונות הצדק לבין האכיפה המעשית, כמו כן יש בו גם הצעה לחשיבה מחודשת על מהות האחריות הפלילית ועל ייעודו של המשפט בחברה מתוקנת.

לסיום, במבט לעתיד, אני מקווה שיישום הרפורמה יהיה מתוחם למסגרות המצומצמות והדווקניות כפי שהתוו הוגי רעיונות הרפורמה, המחוקק, והיישום עד היום בפסקי הדין בבית המשפט העליון על הרכביו השונים – באופן שהפרשנות אשר תינתן למשל לנסיבות המחמירות, ובהן נסיבת "האכזריות המיוחדת", למשמעות פתח המילוט, ועבירת ההמתה באחריות מופחתת – לא תתהווה לכדי "שוליים רחבים" או במילים אחרות, גמישות רחבה למדי, באופן שחוטא למטרת הרפורמה והוגיה ולא נשוב לפרשנות הרחבה לדרישת הכוונה המיוחדת שניתנה בחלוף השנים לעבירת הרצח שקדמה לרפורמה בעבירות ההמתה.

שוב תודה לכולכם על שטרחתם ובאתם, ושיהיה לכולנו המשך ערב נעים.